BLGNP IV.

[82] BZ 1831A, 749; vgl.1830B, 762.

[83] *BZ* 1831B, 280; 1834A, 549. De kandidaat, die 'reeds eenigen tijd' als hulp had gewerkt, was volgens eigen zeggen 'tevens in staat … tot het geven van onderrigt in onderscheidene vakken der beschaafde opvoeding';1835A, 519. Zes leden van de onderzochte groep zouden inderdaad tijdelijk werk vinden als gouverneur (4), repetitor of leraar.

[84] Ik noem twee voorbeelden. J.H.A.C. Hanewinckel (*1815) te Ravenstein die 16 dec.1861 aan de gevolgen van tyfus stierf, had gedurende zijn 1,5 jaar durende ziekte twee hulppredikers; alleen de laatste, W. te Gempt (..-93; 58) valt te achterhalen; *BZ* 1861B, 728. Dat C.Ph. Hofstede de Groot (29-84; 52) hulpprediker was, blijkt alleen uit correspondentie met zijn vader, P. Hofstede de Groot.

[85] Predikanten die na hun (tijdelijk) emeritaat of pensioen als hulpprediker dienden blijven buiten beschouwing.

[86] Nederlandse kandidaten waren in enkele gevallen ook hulpprediker in België, Bentheim of Suriname.

[87] Het betreft een conservatieve schatting. In het geval dat slechts één jaar (bijv. 1846) voor een bepaald hulppredikerschap wordt opgegeven, is dat geteld voor een half jaar. Contracten werden immers dikwijls voor

oktober zijn proponents behaalde, op 15 oktober door Heemse weggekaapt voor de neus van de kerkeraad van Hall, die hem op 12 oktober alleen nog maar op drietal had gezet. Heringa, Bronsveld en Fockens hadden alle drie in Utrecht hun opleiding genoten, maar Heringa moest het kennelijk wat orthodoxie betreft afleggen tegen Bronsveld. Ippius Fockens was eveneens orthodox; in 1868 zou hij Kuyper opvolgen in Beesd. Al in de aanloop naar de richtingenstrijd die na 1867 zou ontstaan, werden 'goede' orthodoxen blijkbaar schaars; het was daarom zaak ze zo snel mogelijk binnen te halen.[97]

Hulppredikers: smeermiddel in een haperend kerkelijk bestel

De overvloed aan kandidaten en de snelle toeneming van hulppredikers maakte het voor de hervormde synode noodzakelijk regelingen te treffen. Eerst, in 1834, ging dat over het preken: om 'de achtbaarheid van het Leeraar-ambt' voor de gemeente goed duidelijk te laten blijven, mochten studenten en kandidaten geen zegen uitspreken. Verder sprak men oriënterend, voor het eerst sinds 1818, over de hernieuwde instelling van een hulppredikerschap; de Algemeene Synodale Commissie (ASC) kreeg opdracht om aan de synode van het volgende jaar daarover te rapporteren.[98] Voorgezet beraad leidde er uiteindelijk toe dat in 1844 voor het eerst een landelijk Reglement op het hulppredikerschap werd uitgevaardigd, een stuk dat in 1860 door een nieuwe versie werd vervangen.[99]

Het reglement legde vast wat in de praktijk was gegroeid. Er werd onderscheid gemaakt tussen: a. vaste hulppredikers in grote gemeenten en in toekomstige nieuwe gemeenten; b. tijdelijke hulppredikers bij ziekte en ouderdom en in die vacante gemeenten waar vanwege het zgn. *annus gratiae* ten behoeve van de weduwe van de overleden predikant een jaar lang geen nieuwe predikant kon komen.[100] De vaste hulpen werden aangesteld door een bepaalde gemeente, zoals Amsterdam en Dordrecht,[101] of door het rijk; men kon in het laatste geval gewoon solliciteren bij het ministerie van Eredienst. De tijdelijke hulppredikers stonden, zoals hun naam al aangeeft, onder een contract dat voor een bepaalde tijd, bijvoorbeeld een (half) jaar, werd aangegaan. Het salaris werd dan betrokken van het Rijk, een gemeente, dan wel (geheel of gedeeltelijk) van een particuliere predikant. Laatstgenoemde adverteerde dan meestal met vrije inwoning en een 'behoorlijke' vergoeding.[102] Het belangrijkste verandering in de versie van 1860 was, dat het onderscheid tussen tijdelijk en vast was vervallen. Hulppredikers dienden voortaan zonder onderscheid 'waar het in het belang der Evangeliebediening of der Evangeliebedienaren gevorderd wordt'. Opmerkelijk is dat zowel in 1844 als in 1860 één figuur niet werd genoemd, namelijk die van de adjunctprediker in strikte zin, d.w.z.